

Din nou despre originea oltenescă a voievodului Bogdan I

Denis Căprăroiu*

În toamna anului 2009, cu ocazia participării la un simpozion dedicat împlinirii a 650 de ani de la întemeierea Moldovei, organizat la Rădăuți, am susținut o comunicare științifică insolită, care a atras atenția celor prezenți la dezbateri. Această împrejurare a fost determinată de încercarea noastră, întâmpinată inițial cu justificată reticență, de a evidenția probabila origine *olteană* a voievodului Bogdan I¹. Din fericire, expunerea argumentelor a făcut ca, în final, demonstrația să fie bine primită, fără a leza, iremediabil, sentimentele patriotice locale ale colegilor moldoveni. Ulterior, comunicarea s-a dezvoltat într-un studiu istoric cuprinzător, care a văzut lumina tiparului în *Analele Universității din Craiova*². Le voi mulțumi, și cu acest prilej, colegilor craioveni pentru întreaga sollicitudine de care au dat dovadă, la momentul respectiv, în privința publicării contribuției noastre. Între timp, cercetarea unor circumstanțe istorice adiacente, ca și reevaluarea câtorva informații arheologice și documentare ne-au oferit o serie de argumente noi, relevante pentru tema aflată în discuție. În consecință, am considerat oportună reluarea demonstrației anterioare, integrând textului deja publicat aceste *probe*.

Așadar, vom începe prin a preciza că o mai veche preocupare a noastră, legată de descifrarea genezei primelor așezări cu caracter urban din spațiul românesc extracarpatic, ne-a prilejuit cercetarea începuturilor orașului *Râmnic*, dezvoltat pe una dintre cele mai importante căi ale comerțului muntenesc, mai precis pe drumul Oltului, ce tranzita Țara Românească legând Sibiu de vadurile dunărene și teritoriile bulgărești. Atestat documentar încă din anul 1389³, *orașul Râmnic* a evoluat, la prima vedere, dintr-un sat ce va fi funcționat, decenii la rând, ca „târg de vale”⁴. Amplasarea sa este ideală, atât din perspectiva comerțului local –la care se poate adăuga apropierea de salinile de la Ocna Mare–, cât și din aceea a comerțului internațional de tranzit, care îi va și stimula, pe parcursul câtorva decenii, structurarea urbană.

În ciuda tuturor acestor determinisme economice, active pe fondul unei așezări geografice favorizante, *aparent* independente de implicarea directă a factorului politic, se poate opina, totuși, în favoarea existenței aici a unui important centru local de putere, încă din perioada prestatală. Ceea ce conferă o oarecare credibilitate acestei aprecieri este atât locația în sine –pretabilă omologării cu presupusa reședință a cneazului *Farcaș* (slav. *Vâlku*, rom. *Lupu*), de unde și denumirea *județului Vâlcea*⁵, care ar fi putut calchia limitele fostului cnezat oltenesc⁶– cât și informațiile referitoare la existența unei fortificații, sugerată documentar⁷.

---

* Conf. univ. dr., Universitatea „Valahia” din Târgoviște.

¹ D. Căprăroiu, *Asupra probabilei origini oltene a voievodului Bogdan I*, în *Rădăuți și întemeierea Moldovei. 650 de ani (1359-2009)*, București, 2009, pp. 187-206.

² Idem, *Opinii istoriografice despre unul dintre voievozii cu numele „Bogdan” din secolul al XIV-lea*, în „Analele Universității din Craiova”, Seria Istorie, XVI, nr. 1(19), 2011, pp. 27-43.

³ *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, vol. I (1247-1500), București, 1966, p. 29.

⁴ Pentru teoria „târgurilor de vale”, apărută în contextul mai larg al discuțiilor privind geneza urbană medievală românească, a se vedea P.P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, 1969, pp. 232, 286 și V. Costăchel, P.P. Panaitescu, A. Cazacu, *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, București, 1957, p. 414.

⁵ *DRH*, B, I, p. 44.

⁶ Pentru această interpretare, a se vedea, în primul rând, N. Iorga, *Farcaș-Vâlcea cneazul*, în „Revista istorică”, XV, 4-6, 1929, pp. 191-192.

⁷ „Și iar au cumpărat Ghinea și Stanciul o ogradă în câmpul orașului, la valea Cetății, de la Conda, fiul lui Dumitru, pentru 2500 aspri gata. Și iar au cumpărat Ghinea și Stanciul ocină în oraș, însă în susul câmpului, partea lui

Reluând cercetarea documentelor vremii, coroborate cu o serie de alte probe istorice, din câmpul arheologiei, toponimiei sau onomasticii, am întreprins o investigație complexă, ale cărei rezultate, de maxim interes pentru istoria începuturilor noastre statale, confirmă sugestiile anterioare. Concret, încercarea noastră de a identifica proveniența teritorială a unui personaj misterios, surprins în actele emise de cancelaria angevină, a evidențiat statutul *voievodal* al Râmnicului Vâlcii, chiar din perioada premergătoare constituirii Țării Românești.

Documentul care ne-a atras atenția, determinând focalizarea preocupărilor noastre în direcția precizată mai sus, face referire la „**trecerea și strămutarea voievodului Bogdan, fiul lui Micula, din țara sa în Ungaria**”, transferul fiind realizat din porunca regelui Carol Robert de Anjou și dusă la îndeplinire prin grija arhiepiscopului Ladislau de Caloce, care se va deplasa pentru aceasta tocmai la marginile Regatului, în Banat⁸.

Discuțiile referitoare la posibila proveniență sud-carpatică a voievodului Bogdan, fiul lui Micula, precum și eventuala sa identitate cu voievodul maramureșean Bogdan, viitorul domn al Moldovei, datează încă de la finele secolului al XIX-lea, când istoriografia maghiară a înțeles să interpreteze într-o manieră profund părtinitoare⁹ informațiile pe care le cuprinde actul emis la 6 octombrie 1335 de cancelaria angevină. În ceea ce îi privește, istoricii români au manifestat, la rândul-le, un interes firesc pentru subiectul în cauză, acesta precizându-se atât într-o abordare analitică de sine stătătoare, cât și ca replică la încheierile colegilor maghiari.

Vancea, peste valea Cetății, toată, de la Vancea, pentru 3000 aspri gata” (*Documente privind Istoria României*, B. Țara Românească, veacul XVII, vol. I, București, 1951, p. 182). În favoarea existenței unei vechi *curți*, reședință a unui conducător local din perioada anterioară întemeierii Țării, care va fi devenit ulterior *curte domnească*, opinează, mai recent, și L. Rădvan, amintind cele câteva acte emise din Râmnic. În acest sens, autorul consideră că, deși până în prezent nu a fost identificată arheologic, curtea domnească s-ar fi putut afla în perimetrul fortificației sugerate de documentul citat anterior –generând ulterior numele schitului Cetățuia–, în apropierea uneia dintre bisericile domnești din oraș sau în proximitatea pieței medievale, organizată probabil de sașii stabiliți aici, încă din secolul al XIV-lea (L. Rădvan, *Orașele din Țara Românească până la sfârșitul secolului al XVI-lea*, Iași, 2004, pp. 468-469). De altfel, piața avea o formă triunghiulară, de tipul acelor transilvănene, și era marcată de prezența Bărăției (A. Sacerdoțeanu, *Originea și condițiile social-economice ale dezvoltării vechiului oraș Râmnicul Vâlcii*, în „Buridava. Studii și materiale”, 1, 1972, p. 40; C. Mateescu, *Memoria Râmnicului*, București, 1979, p. 32).

⁸ „Noi Carol, din mila lui Dumnezeu regele Ungariei, prin cuprinsul celor de față facem cunoscut tuturor căroră se cuvine, că în anul domnului 1335, venind înaintea noastră venerabilul întru Hristos părinte frate Ladislau, din aceeași milă, arhiepiscop de Caloce și cancelar al curții noastre, nașul nostru prea iubit, a arătat în fața noastră și a mărturisit cu limpede mărturie precum urmeză. **Că întrucât fiind trimis din porunca noastră pentru pregătirile privitoare la trecerea și strămutarea voievodului Bogdan, fiul lui Micula, din țara sa în Ungaria – a cărui strămutare nu răbda atunci nicio zăbavă căci ținuse prea mult timp –, pentru ca treaba să se zorească și să se îplinească cât mai iute, fiind el nevoit să se ducă la marginile acelor părți și să zăbovească acolo din pricina pomenită, a trebuit să poposească în părțile mărginașe ale regatului, în slujba noastră, întâia oară de la sărbătoarea tuturor sfinților până la sărbătoarea Botezului Domnului, a doua oară după aceea până la sărbătoarea Rusaliilor și, în sfârșit, a treia oară până la sărbătoarea Adormirii Fericitei Fecioare. Și pentru aceasta fusese nevoit să facă și să se încarce cu sarcina unor foarte mari și costisitoare cheltuieli, din pricina căroră el a împovărat întrucâtva, cu strângerea merindelor și a cheltuielilor trebuitoare, niște moșii numite Jam și Sângeorge, împreună cu cele ce țin de ele (s.n.- D.C.), moșii ale fratelui său Nicolae cel Mic, zis de Jank, ce se aflau în acele părți de hotar. Și deoarece aceste străngeri de bani de la oamenii susziselor moșii pentru cheltuielile trebuitoare fuseseră făcute și se făceau prin magistrul Thouka de Ersumlya și de Crașova, castelanul său însărcinat anume cu aceasta ca slujbaș și jude al său, de aceea dacă cumva numitul Thouka în îngrijirea și gospodărirea acelor moșii și în strângerea plăților pentru pomenitele cheltuieli, a apăsât și a lovit pe unii prin pagube făcute averii lor sau i-a asuprit și i-a lovit greu prin luarea lucrurilor lor, el l-a iertat cu îngăduință și i-a dat dezlegare pentru cele făcute în acele timpuri în privința susziselor plăți, astfel că nu trebuie tras de nimeni la socoteală, căci el l-a declarat pe numitul Thouka cu totul dezlegat de orice răspundere și nevinovat față de toți cei care s-ar plânge sau ar voi să pornească vreo pără împotriva lui, atât acum cât și oricând în viitor. [...] Iar noi socotind că suszisele străngeri de dări au fost făcute în slujba noastră, am încuviințat din osebita noastră milostenie rugămintea numitului domn arhiepiscop...” (*Documente privind Istoria României*, C. Transilvania, veacul XIV, vol. III, București, 1954, pp. 360-361).**

⁹ Nu vom mai relua, aici, prezentarea exhaustivă a pozițiilor adoptate pe marginea acestui subiect de către istoricii maghiari. Pentru cei interesați, facem trimitere la studiul lui A. Decei (v. nota 11), care, în această privință, a constituit și pentru noi principala sursă de informații.

Fără să intrăm în detaliile acestor luări de poziție, aparținând unor nume mari ale istoriografiei naționale, între care N. Iorga, I. Bogdan¹⁰, A. Bunea sau A. Decei¹¹, vom face o primă și foarte importantă constatare: *niciunul dintre marii noștri istorici n-a acceptat identificarea voievodului maramureșean Bogdan cu personajul menționat în documentul citat anterior.*

Deși, astăzi, din unghiul nostru de vedere, identitatea celor doi *Bogdan* este mai mult decât probabilă, apreciem că, în conformitate cu ansamblul datelor istorice disponibile *înaintea* efectuării, de către R. Popa, a săpăturilor arheologice de la Cuhea și, în general, a cercetării istorice complexe cu privire la Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea¹², o luare de poziție precum cea a lui A. Decei echivala, mai ales în contextul deja schițat, cu un demers istoriografic de cel mai elementar bun simț. Drept urmare, istoriografia românească postbelică a considerat subiectul închis, puținele referiri care s-au făcut la adresa documentului din 1335 avându-i ca protagoniști pe istorici de talia Mariei Holban¹³, a lui Sergiu Iosipescu¹⁴ sau Viorel Achim¹⁵, analiști cunoscuți ai problemelor pe care le ridică istoria Banatului de Severin, aceștia încercând să lămurească, pe cât era cu putință, proveniența voievodului Bogdan sau zona din/în care ar fi putut fi transferat în Ungaria. Din nefericire, demersul respectivilor autori a rămas fără un rezultat concret, chestiunea părând insolubilă.

În ceea ce ne privește, vom purcede, într-o primă instanță, la lămurirea provenienței teritoriale a controversatului voievod Bogdan, fiul lui Micula, fără a face, încă, referiri la eventuala sa identitate cu Bogdan I, voievodul Țării Moldovei.

Drept urmare, începem prin a consemna, în deplin acord cu cele relevate de document, dar și cu autorii menționați anterior, importanța deosebită a personajului în discuție, care a necesitat nu numai prezența personală a arhiepiscopului-cancelar de Caloceia la granițele bănățene ale Regatului angevin, dar și eforturile materiale majore pe care le-a presupus trecerea lui Bogdan și a oamenilor săi în Ungaria. Credem, așadar, că nu despre negocieri este

---

¹⁰ Dintre aceste intervenții mai vechi, cea a lui I. Bogdan se cuvine remarcată cu prioritate: "De unde era acest Bogdan voievod? Poate din țara Severinului, poate din Țara Românească, în tot cazul dintr-o țară vecină cu Banatul unguresc. El pare să fi fost unul dintre acei voievozi români care trecuseră sau era pe cale să treacă la catolicism și, voind să se stabilească pe teritoriul regelui, voia totodată să-și asigure cât mai multe privilegii" (*Originea voevodatului la români*, extras din „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice” s. II, t. XXIV, 1902, p. 196).

¹¹ Într-o remarcabilă replică dată colegilor maghiari, între care se evidențiasse Petrovay György, A. Decei aprecia, pe deplin justificat, că argumentelor lor le lipsesc „nu doar documentele, ci și logica” (A. Decei, *Une opinion tendancieuse de l'historiographie hongroise. Les origines de Bogdan I, fondateur de la Moldavie*, în „Revue de Transylvanie”, Cluj-Napoca, nr. 3, 1939, p. 294.). În fapt, ca să facem referire doar la „părerile” lui Petrovay György, trebuie precizat că acesta îi considera pe frații Bogdan și Iuga, atestați ulterior de diplomele maramureșene, drept *fii* ai lui Basarab I, trimiși ca *ostatici* în Ungaria de către voievodul Țării Românești, cu scopul de a evita, astfel, un nou război pe care l-ar fi putut întreprinde, împotriva sa, regele Carol Robert de Anjou (Petrovay György, *A Dolhai család eredete leszármazása és története (1366-1708)*, în „Turul”, XI, 1893, p. 76). În realitate, așa cum remarca eminentul istoric român, nu numai că nu există niciun document sau indiciu care să-i prezinte pe Bogdan și Iuga drept *fii* ai lui Basarab, dar echivalarea de către autorul maghiar a numelui acestuia (botezat, conjunctural, *Mihail*) cu cel de Micula, pe care îl precizează documentul din 1335, se constituie într-o gravă eroare de raționament, rod al unei „imaginații singulare” (A. Decei, *op. cit.*, p. 294, nota 1).

¹² V. notele 62, 63.

¹³ M. Holban, *Contribuții la studiul raporturilor dintre Țara Românească și Ungaria angevină. Problema stăpânirii efective a Severinului și a suzeranității în legătură cu drumul Brăilei*, în eadem, *Din cronica relațiilor româno-ungare în secolele XIII-XIV*, București, 1981, pp. 137-138); vezi și recenzia *Pe marginea unor „Probleme controversate în istoriografia română”*. Câteva observații, *îndeosebi despre politica lui Basarab, și o lămurire necesară în chestiunea identificării „satului Cozial”*, în „Revista de istorie”, t. 31, nr. 6, 1978, pp. 1070-1071.

¹⁴ S. Iosipescu, *Despre unele controverse ale istoriei medievale românești (sec. XIV)*, în „Revista de istorie”, t. 32, nr. 10, 1979, pp. 1959-1978.

¹⁵ V. Achim, *Voievozii în districtele românești din Banat*, în „Studii și materiale de istorie medie”, XII, 1994, pp. 95-119.

vorba în act, acestea fiind deja încheiate la o dată anterioară, ci despre pregătirea efectivei strămutări a voievodului¹⁶, împreună cu grupul său de fideli/supuși, acțiune ce necesita, desigur, „foarte mari și costisitoare cheltuieli”¹⁷.

Că acțiunea de lungă durată a arhiepiscopului Ladislau (1 noiembrie 1334-15 august 1335) a fost încununată de succes ne-o dovedește, încă o dată, textul documentului, care nu sugerează vreun eșec al intervenției poruncite de Carol Robert, făcând evidentă îndeplinirea obiectivului propus, prin însăși clemența de care regele dă dovadă în ceea ce-l privește pe magistrul Thouka, încasatorul dărilor atât de necesare strămutării voievodului Bogdan și a oamenilor lui: "Iar noi socotind că suszisele străngeri de dări *au fost făcute în slujba noastră* (s.n. - D.C.), am încuviințat din osebita noastră milostivire rugămintea numitului domn arhiepiscop, pentru scoaterea de sub orice răspundere cât și dezvinovățirea numitului Thouka..."¹⁸.

Privitor la obârșia teritorială a acestui interesant personaj, am considerat, urmare a cercetării întreprinse, că ea trebuie căutată, cu prioritate, în spațiul oltenesc. Conducând discuția în această direcție, sunt dator să precizez că propria origine gorjeană mi-a favorizat, întrucâtva, accesul la informații toponimice inexistente în literatura de specialitate, sau, în orice caz, neexploatate corespunzător, una dintre acestea având o legătură nemijlocită cu subiectul propus analizei.

Ne referim, în speță, la prezența într-un areal bine delimitat istorico-geografic (Severin-Strehaia-Tismana-Tg-Jiu), în apropierea graniței bănățene a Țării Românești, a două toponime cu o rezonanță aparte în contextul argumentației noastre: *Miculești* și *Bogdănești*, aflate la mică distanță unul de celălalt. Primul reprezintă un străvechi sat gorjean, centrul actualei comune Slivilești, iar cel de-al doilea desemnează un sat dispărut, plasat de editorii *DRH* în apropierea actualei comune Corcova¹⁹, ambele gravitând în jurul vechiului centru de putere al banilor olteni de la Strehaia²⁰. Credem că numele acestor sate –amintind de *Bogdan*, fiul lui *Micula*–, ca și dispunerea lor, pot asigura, împreună cu alte probe istorice, repere destul de solide pentru o argumentare plauzibilă a opiniilor pe care ni le-am asumat. Mai mult, la doar 15-20 km spre nord de Miculești, pe drumul care leagă Severinul de Tg-Jiu, în apropierea actualei comune Telești, întâlnim un alt toponim, la fel de sugestiv: *Câmpul Bogdăneștilor*²¹.

Dintr-o altă perspectivă, dar în aceeași ordine de idei, vom evidenția una dintre sursele istorice fundamentale pentru lămurirea provenienței controversatului voievod Bogdan, dar și a începuturilor statului medieval românesc de la sud de Carpați. Ne referim, pe de o parte, la informațiile cuprinse în cel mai vechi pomelnic –dintre cele ajunse la cunoștința noastră– al

---

¹⁶ Așa cum reiese din document, Ladislau de Calocea este trimis cândva, înaintea datei de 1 noiembrie 1334, la marginile regatului, pentru a pregăti „trecerea și strămutarea voievodului Bogdan, fiul lui Micula, din țara sa în Ungaria”, strămutare „care nu mai răbda atunci nicio zăbavă căci ținuse prea mult timp”, și pentru ca treaba respectivă „să se zorească și să se împlinească cât mai iute” (v. nota 8). Prin urmare, Ladislau nu este trimis cu anume „solii” sau „treburi” –mai mult sau mai puțin „tainice”–, așa cum apar formulate astfel de demersuri în alte documente ale cancelariei angevine (vezi, spre exemplu, *Documenta Romaniae Historica*, D. Relații între Țările Române, vol. I, București, 1977, p. 37, sau *DIR*, C, veacul XIV, vol. III, pp. 398-399), ci cu un scop bine precizat, o strămutare grabnică, care din perspectiva regelui se constituia într-o necesitate stringentă. În fapt, acesta se arăta realmente îngrijorat de situația voievodului Bogdan, care, date fiind circumstanțele politice, încă neclare, părea că nu își mai permite să zăbovească într-un teritoriu ostil.

¹⁷ V. nota 8. În raport cu aceste precizări, ar fi o eroare să ne imaginăm că o asemenea desfășurare de forțe, avându-l în fruntea sa pe însuși cancelarul regatului, avea drept finalitate trecerea în Ungaria a unui simplu cneaz/voievod regional, însoțit, eventual, doar de propria-i familie.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *DRH*, B, I, p. 534.

²⁰ Șt. Ștefănescu, *Bănia în Țara Românească*, București, 1965, p. 13-60, 64-65, 67-68.

²¹ A se vedea, în context, și opinia prof. univ. V. Cărăbiș, cercetător pasionat al istoriei satelor moșnenești din Oltenia, exprimată în lucrarea *Istoria Gorjului*, București, 1995, p. 343.

Episcopiei Râmnicului Noului Severin, întocmit în vremea episcopului Ștefan, pe la 1673-1674, a cărui filă 1 (verso) cuprinde pomelnicul domnilor, între care figurează și „*Io Bogdan Voievod și mama sa Doamna Anca ctitori*”. Al doilea pomelnic al Episcopiei Râmnicului este redactat din inițiativa episcopului Damaschin, trei decenii mai târziu, la începutul său specificându-se că acesta „*fiind vechiu, de la răposatul Bogdan Voievod ctitorul, s-au înnoit...*”. Cel de-al treilea pomelnic, scris în timpul episcopului Climent, începe cu aceeași afirmație, cuprinzând, la rându-i, în lista domnilor pe „*Bogdan voievod și mama sa Anca ctitori*”²².

Pe de altă parte, așa cum releva Nicolae Dobrescu²³, o sursă austriacă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, cunoscută drept *catagrafia latină* (10 iunie 1731), în care sunt consemnate date istorice privind așezămintele monahale din Oltenia²⁴, prelua și ea această tradiție: „*Biserica Episcopiei Râmnicului a fost ridicată din temelie de Bogdan Voievod cel vechiu, fratele lui Mircea Voievod, în anul 6812 [1303-1304], care biserică aparținuse orașului Râmnic. Când însă când arhiepiscopul sau mitropolitul numit Antim mutase arhiepiscopia de la Severin la Râmnic, rămase această biserică episcopală, și până în ziua de astăzi se cheamă Noul Severin. Înfrumusețarea acestei biserici mitropolitane însă s-a făcut de către urmașii episcopului Antim, anume Eftimie și Mihail, care de asemenea au avut grija de a construi vechi clădiri episcopale. Casa însă a tipografiei și pivnițele care se află sub ea, Matei Vodă a avut grija ca să le facă.*”²⁵.

Majoritatea celor interesați de subiect au negat veridicitatea acestor informații, conform cărora calitatea de ctitor al bisericii *târgului Râmnic (quae ecclesia oppidi Rimniciensis fuerat)*, devenită ulterior episcopală, este atribuită unui *Bogdan Voievod* – încă din primii ani ai secolului al XIV-lea (1303-1304)–, identificabil, mai degrabă, ba chiar obligatoriu, cu *Dan I* (1385-1386). O atare soluție i-a tentat –și continuă să o facă–, în chip categoric, pe istoricii noștri²⁶, ca o nedorită consecință a închistării în cadrele, mult prea rigide, ale genealogiei „oficiale”, subsumată, la rându-i, oarecum inevitabil, unei nefericite convenții²⁷.

---

²² Athanasie Mironescu, *Sfânta Episcopie a eparhiei Râmnicului Noului Severin în trecut și acum*, București, 1906, pp. 243-256; lucrarea aparține, de fapt, în întregime, istoricului și folcloristului Theodor Bălășel (cf. Petre Bardașu, *Un voievod oltean puțin cunoscut*, în „Mehedinți. Istorie și cultură”, II, Drobeta Turnu-Severin, 1980, pp. 39-40 și nota 3).

²³ N. Dobrescu, *Istoria bisericii române din Oltenia în timpul ocupației austriace (1716-1739)*, București, 1906.

²⁴ În fapt, este vorba despre *Recensământul privind confirmarea privilegiilor, posesiunilor, proveniența și utilizarea lor de către mănăstirile din Valahia Cisalutana Caesarea* (cf. Gherasim Cristea, *Istoria Eparhiei Râmnicului*, Râmnicu-Vâlcea, 2009, p. 122), întocmit de administrația austriacă de ocupație, cel mai probabil la cererea episcopului și a egumenilor olteni, interesați de confirmarea vechilor privilegii obținute sub voievozi. Dat fiind impactul financiar pe care acestea îl puteau avea asupra fiscoșului imperial, sunt de la sine înțelese atenția și meticulozitatea cu care au fost cercetate documentele înaintate de către beneficiari generalului Wallis, aflat la acea dată în Oltenia (cf. I. Donat, *Reședințele celei de a doua mitropolii a Țării Românești*, în „Arhivele Olteniei”, anul XIV, nr. 77-78, 1935, pp. 73-74). În mod fericit –din perspectivă istoriografică–, austriecii au pus în fruntea regestelor întocmite după hrisoavele respective, câte o succintă dare de seamă, cu caracter istoric, specifică fiecărui locaș monahal. Este, în primul rând, cazul Episcopiei Râmnicului, a cărei importanță a făcut ca scurtul istoric ajuns până la noi să fie redactat, cu maximă probabilitate, de însuși episcopul Inochentie (*ibidem*).

²⁵ Traducerea, după textul latin publicat de N. Dobrescu (*op. cit.*, p. 232), îi aparține lui I. Donat, *op. cit.*, pp. 74-75.

²⁶ Vezi, în primul rând, intervenția lui I. Donat (*op. cit.*, pp. 67-76), care se va constitui într-o incontestabilă referință istoriografică pentru toți cei care au considerat că, prin aceasta, subiectul a fost, irevocabil, tranșat. Mai recent, s-au raliat aceiași „sentințe” colegul L. Rădvan, *op. cit.*, p. 469, nota. 12 și Gherasim Cristea, *op. cit.*, p. 123. Notă discordantă a făcut, în chip meritoriu, doar regretatul cercetător Petre Bardașu, fostul director al Muzeului Județean Vâlcea, în anii '80 ai secolului trecut (*op. cit.*, pp. 41-43).

²⁷ „Predoslovia” argumentației lui I. Donat este, în această privință, semnificativă: „Ar fi zadarnic să se caute în lista voievozilor munteni un Bogdan Voievod: el nu poate fi nici Tugomir Basarab sau Negru Vodă al legendei, nici Ștefan Surdul [care apare în câteva documente ca *Bogdan Vodă* – n.n.], ori vreun pretendent necunoscut de la începutul secolului al XVI-lea [când este înființată Episcopia Râmnicului Noul Severin, sub Radu cel Mare – n.n.]” (*op. cit.*, pp. 75-76).

Astfel, „vechimea” mult prea mare a voievodului-ctitor (*Bogdan vayvoda antiquo, anno 6812*), căruia nu-i putem face loc între domnii secolului al XIV-lea, l-ar descalifica pe acesta din poziția pe care i-o conferă izvorul citat, fiind mult mai sigura omologarea sa cu Dan I, „fratele lui Mircea Voievod”, de la 6892. Și aceasta cu atât mai mult, cu cât voievodul apare în pomelnic alături de „mama sa, Doamna Anca”, considerată a fi prima soție a lui Radu I (1377-1385), confirmată de pomelnicul Mănăstirii de la Câmpulung și de reprezentarea sa în tabloul votiv al Bisericii Sf. Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș²⁸. Drept urmare, confuzia s-ar fi făcut, la o dată neprecizată, de către redactorii pomelnicelor episcopale râmnicene: “Probabil că la transcrierea unui pomelnic vechiu și șters, s-a citit în loc de *Io Dan Voievod*, cum fusese mai înainte, *Bogdan Voievod*, și tot pe această cale se va fi strecurat desigur greșala privitoare la an, pentru care se pot găsi fără îndoială explicații plauzibile din punct de vedere paleografic”²⁹.

Numai că, oricât de indulgenți am fi, este greu să acceptăm transformarea lui *Io Dan Voievod* în *Io Bogdan Voievod*³⁰, dacă luăm în seamă faptul că redactarea unui pomelnic oficial al unei instituții ecleziastice de prestigiu, precum Episcopia Noului Severin, nu putea fi lăsată în grija unui scrib netrebnic, cel investit cu o asemenea responsabilitate având, cu siguranță, habar de numele **ctitorului titular** al catedralei episcopale, pomenit în mod repetat, la slujbele oficiate acolo. Și chiar dacă am consimți la această posibilitate, trebuie să ținem cont că întregul corp clerical, în frunte cu episcopul, lua act de numele proaspăt copiat în pomelnic, cunoscut anterior și invocat ca atare, ceea ce exclude, în viziunea noastră, o asemenea anomalie. Cât despre confuzia ce s-ar fi putut face între anii 6892 și 6812, în redacția lor chirilică, faptul este mult prea puțin probabil, însuși I. Donat trădând în nota pe care o alocă acestor explicații³¹ o indubitabilă doză de scepticism...

De altfel, trebuie subliniat aici un fapt nesesizat până în prezent de cercetători, și anume extrema „acuratețe” a listei voievodale din pomelnicul râmnicen, cu referire la *succesiunea domnilor din secolul al XIV-lea*. În vremea cristalizării marii opere cronistice interne, și care, tocmai la acest capitol, dezarmează istoricul contemporan prin desăvârșita sa imprecizie³² –dacă ne este permis acest joc de cuvinte–, pomelnicul episcopiei Noului Severin îi enumeră pe *Io Basarab Voievod*, *Io Alixandru Voievod*, *Io Vladislav Voievod*, *Io Radul Voievod*, *Io Dan Voievod* și *Io Mircea Voievod*³³, surclasând, prin aceasta, toate celelalte liste voievodale, aparținând unor pomelnice cu mult mai „titrate”, precum cele ale Mănăstirilor Câmpulung, Tismana sau Argeș³⁴. Mai mult, însuși prezența în pomelnic –al cărui „titular” este *Bogdan Voievod ctitorul*–, a lui *Io Dan Voievod*, înaintea fratelui său *Io Mircea Voievod*, adică acolo unde îi este locul, face caducă interpretarea contestată de noi, la acest amendament adăugându-se, cum vom vedea, alte câteva considerații, de ordin istoric, cu o mare încărcătură argumentativă.

Astfel, fragmentul cuprins în *catagrafia latină*, citat anterior, recte episcopul Inochentie, precizează, în chip indubitabil –iar faptul este acceptat și afirmat cu tărie chiar de

²⁸ *Ibidem*, p. 76.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Atragem atenția, că în pomelnicul Episcopiei *toți* voievozii sunt precedați de particula *Io* (cf. Athanasie Mironescu, *op. cit.*, p. 256).

³¹ I. Donat, *op. cit.*, p. 76, nota 4.

³² Reamintim, în context, că *Letopiseșul Cantacuzinesc* înregistrează, pentru perioada ce a urmat epopeii întemeierii, adică a descălecatului fâgărășean, următoarea succesiune voievodală: fantomaticul *Mihail vodă* – ani 19, *Dan vodă* – ani 23, *Alexandru vodă* – ani 27, *Mircea vodă* – ani 29 (*Istoria Țării Românești 1290-1690. Letopiseșul Cantacuzinesc*, ed. C. Grecescu și D. Simionescu, București, 1960, p. 3).

³³ Cf. Athanasie Mironescu, *op. cit.*, p. 256.

³⁴ Cf. V. Drăghiceanu, *Curtea Domnească din Argeș. Note istorice și arheologice*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, anul X-XVI, 1917-1923, p. 25.

I. Donat³⁵ –, că **mitropolia a fost mutată de la Severin la Râmnic de către mitropolitul Antim (1370-1381)**³⁶, fiind găzduită secole la rând –și până în zilele noastre, ca episcopie a **Noului Severin**³⁷ – de către fosta biserică a târgului, ctitoria voievodului Bogdan și a mamei sale, Doamna Anca. Însă, așa cum se poate ușor constata, **mitropolitul Antim a putut muta mitropolia la Râmnic doar înaintea anului 1381**³⁸, când îi cedează scaunul arhiepiscopal lui Atanasie³⁹, adică **înainte ca voievodul Dan I să-și exercite „mandatul” voievodal (1385-1386)**⁴⁰ și, oricum, înainte de data ctitoririi bisericii, 6892/6893 (1384/1385), în „formula” pe care preopinienții noștri o consideră ca fiind cea lecturată și transcrisă deficitar.

Prin urmare, vom considera extrem de sugestivă păstrarea amintirii voievodului Bogdan în memoria colectivă a oltenilor de la Râmnic și, mai ales, în pomelnicele unei instituții ecleziastice de prim rang, această *probă* putând fi coroborată și de atestarea timpurie a unuia dintre satele ce poartă numele personajului disputat: *Bogdăneștii de pe Olt*, dăruit de Mircea cel Bătrân ctitoriei sale de la Cozia (1394)⁴¹ și aparținător, în zilele noastre, de urbea vâlceană⁴².

De o importanță aparte este și datarea bisericii râmnicene, la 1303-1304, când voievodul Bogdan ne apare în calitate de ctitor, *împreună cu mama sa, Doamna Anca*, ceea ce îl îndreptățește pe Petre Bardașu să presupună minoratul lui Bogdan la acel moment și, deci, posibilă sa identificare cu voievodul de la 1335⁴³. Atrage atenția și hramul ctitoriei sale, *Sf. Nicolae*, care amintește chiar de numele tatălui voievodului Bogdan, *Micula*, identic cu onomasticul *Nicolae*, în binecunoscuta sa variantă uzitată de mediul ungar, firească într-un document emis de cancelaria Regatului angevin⁴⁴. În ceea ce privește personajul *Doamna Anca*, importanța sa este ilustrată de o descoperire pe cât de norocoasă, pe atât de însemnată, de pe teritoriul actualului cartier Goranu al orașului Râmnic, și care, cu mare probabilitate, îi poate aparține: **o diademă din aur, datată la cumpăna secolelor XIII-XIV, unică în spațiul**

---

³⁵ *Loc. cit.* Vezi și I. Donat, *Fundațiunile religioase ale Olteniei*, Craiova, 1937, pp. 43-44.

³⁶ Despre întemeierea mitropoliei Țării Românești și a divizării acesteia prin ungerea lui Daniel Critopulos ca mitropolit al Severinului, în anul 1370, sub numele de **Antim**, vezi C.C. Giurescu, *Întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXVII, 1959, nr. 7-10, pp. 673-697 (reeditat în *Întemeierea Mitropoliei Țării Românești. Studii publicate în anul 1959, la împlinirea a 600 de ani de existență*, București, 2010, pp. 27-81); N. Șerbănescu, *Titulatura mitropoliților, jurisdicția, hotarele și reședințele Mitropoliei Ungrovlahiei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXVII, 1959, nr. 7-10, pp. 698-721 (reeditat în *Întemeierea Mitropoliei Țării Românești...*, pp. 82-130); idem, *Mitropoliții Ungrovlahiei*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXVII, 1959, nr. 7-10, pp. 722-826 (reeditat în *Întemeierea Mitropoliei Țării Românești...*, pp. 131-352).

³⁷ A se observa că titlul episcopiei, **Noul Severin**, este extrem de sugestiv din perspectiva demonstrației noastre.

³⁸ Cel mai probabil, faptul s-a petrecut în vara anului 1376, după ce Severinul a fost cucerit de trupele lui Ludovic de Anjou (*DRH*, D, I, pp. 108-109).

³⁹ V. nota 35 și Al. Elian, *Legăturile Mitropoliei Ungrovlahiei cu Patriarhia de Constantinopol și cu celelalte biserici ortodoxe*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LXXVII, 1959, nr. 7-10, pp. 904-960 (reeditat în *Întemeierea Mitropoliei Țării Românești...*, pp. 493-561).

⁴⁰ C. Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova (I. Secolele XIV-XVI)*, București, 2001, pp. 78-79.

⁴¹ *DRH*, B, I, pp. 42-45.

⁴² Ni se pare elocvent, în contextul argumentației noastre, și faptul că pe teritoriul Olteniei există un număr sensibil egal de toponime *Bogdănești*, cu cel atestat în Moldova/*Bogdania* voievodului eponim, luând ca punct de reper cumpăna secolelor XIV-XV.

⁴³ Autorul coboară, în consecință, și vechimea Râmnicului, ca oraș deja constituit, până la începuturile secolului al XIV-lea, aducând drept argument nu numai pomelnicul Episcopiei, ci și monedele de la Carol Robert, descoperite în parcul din centrul orașului (*op. cit.*, p. 43).

⁴⁴ Această variantă, tentantă prin posibilitatea sa incidentă asupra hramului bisericii ctitorite de voievodul Bogdan în Râmnic, nu trebuie, însă, absolutizată, numele *Micula* putând fi, la fel de bine, varianta, ușor coruptă de scribii cancelariei angevine, a românescului *Micu/Micul* (vezi, în acest sens, și observațiile pertinente ale lui A. Decei, *op. cit.*, p. 306).

extracarpatic, valorificată magistral din punct de vedere științific de către Cristina Anton Manea, cercetător în cadrul Muzeului Național de Istorie a României⁴⁵.

Dincolo de toate aceste trimiteri, rămâne totuși de analizat contextul în care voievodul oltean ar fi putut ajunge în situația de a negocia și de a trece, împreună cu oamenii săi, în Regatul ungar. Credem, în deplin acord cu M. Holban, că evenimentul este strâns legat de conflictul izbucnit între Carol Robert de Anjou și suzeranul voievodului Bogdan, *marele voievod* Basarab de la Argeș, în circumstanțele istorice cu totul aparte, încă nedesluite, în care „tatăl dominator”⁴⁶ își exercita stăpânirea asupra teritoriilor oltenești. „Planul de secesiune”, cum i-a spus M. Holban⁴⁷, era urmarea firească a acestor presiuni exercitate de la centru, în vederea inhibării unor periculoase intenții de emancipare politică a vechilor familii voievodale oltenești. Privind retrospectiv, prin prisma documentelor pe care le avem la dispoziție, două ar fi momentele care atrag atenția și în care o asemenea antagonism s-ar fi putut materializa.

Cel dintâi este legat, în mod nemijlocit, de expediția regelui angevin din 1330, când „soliile și treburile tainice” purtate de Bako în spatele frontului argeșean⁴⁸, priveau tocmai negocierile cu vreun personaj din această tagmă voievodală, dacă nu cumva, ba chiar foarte probabil –date fiind informațiile oferite de documentul supus analizei–, chiar cu Bogdan⁴⁹. Numai că trădarea credinței datorate suzeranului său de la Argeș, îl va pune pe voievodul oltean, cu precădere după înfrângerea lui Carol Robert, în situația ingrătă de a-și părăsi grabnic posesiunile și de a trece într-o zonă mai sigură, care să-i permită însă, în continuare, negocierea unui statut privilegiat, în eventualitatea strămutării sale în Ungaria.

Nesperata șansă i-a putut fi acordată, desigur, de Ștefan Uroș al III-lea *Deceanski*, regele Serbiei, care, în iulie 1330, învinsese la Velbujd (Küstendil) oastea lui Mihail al III-lea Șişman, în pofida ajutorului militar consistent primit de acesta de la aliații săi regionali, între care s-a evidențiat, conform izvoarelor contemporane, însuși Basarab⁵⁰. Contextul politic determinat de implicarea voievodului Basarab în conflictul sârbo-bulgar îl avantaja desigur pe Bogdan, care avea astfel acces în teritoriile controlate de regele sârb, adversarul conjunctural al domnului de la Argeș.

Dar această situație nu era de natură să dăinuie un timp prea îndelungat. În anul următor, cel care avea să devină *țar al sârbilor și romeilor*, cu reale ambiții imperiale, adică Ștefan Dușan (1331-1355), l-a îndepărtat prin forță pe tatăl sau, Ștefan Uroș al III-lea *Deceanski*, de la conducerea Serbiei⁵¹, promovând o politică de reconciliere cu noul țar

---

⁴⁵ Cristina Anton Manea, *O coroană de aur din sec. XIII-XIV descoperită în orașul Râmnicul Vâlcea*, în „Muzeul Național”, VII, 1983.

⁴⁶ Sensul numelui *Basaraba*, la A. Decei, *Invazia tătarilor din 1241/42 în ținuturile noastre după *Djāmi* ‘ot-*Tevārīkh* a lui Fāzīl ol-lāh Rāšīd od-Dīn*, în idem, *Relații româno-orientale. Culegere de studii*, București, 1978, p. 196.

⁴⁷ M. Holban, *Pe marginea unor „Probleme controversate în istoriografia română”* ..., pp. 1070-1071.

⁴⁸ *DIR*, C, veacul XIV, vol III, pp. 398-399.

⁴⁹ Privitor la acest scenariu, foarte probabil, P. Bardașu remarca următoarele: „Însăși traversarea de către oastea ungară fără dificultăți a zonei subcarpatice a Olteniei între Banatul de Severin și Olt –zonă în care se întindea probabil voievodatul lui Bogdan– ne indică sprijinul acordat de acesta ungarilor, căci logica elementară se opune ideii că Basarab ar fi așteptat cu brațele încrucișate venirea dușmanului până sub zidurile de la Curtea de Argeș. Pe de altă parte, interesul arătat de coroana maghiară strămutării lui Bogdan ne indică faptul că acest sprijin a fost destul de important” (*op. cit.*, p. 42).

⁵⁰ Conform unei însemnări autobiografice a țarului sârb Ștefan Dușan din prefața *Zakonik*-ului său, în bătălia de la Velbujd, din oastea țarului Mihail III Șişman au făcut parte, alături de bulgari și bizantini, și „Ivanko Basaraba, socrul țarului Alexandru [Ioan Alexandru, viitorul țar al Bulgariei, 1331-1371], tătarii negri, care trăiau în vecinătate, domnia iașilor și alți stăpânitori cu ei”. Se face referire aici la coaliția patronată de tătari și care a acționat în spațiul carpato-balcanic în interesul vasalilor locali ai acestora, dar mai ales al Hoardei de Aur (cf. V. Achim, *Politica sud-estică a Regatului ungar sub ultimii arpadieni*, București, 2008, p. 275).

⁵¹ În fapt, l-a eliminat fizic, la 11 noiembrie 1331 (cf. C. Rezachevici, *Istoria popoarelor vecine și neamul românesc în evul mediu*, București, 1998, p. 365).

bulgar, Ioan Alexandru (1331-1371), ginerele lui Basarab. Mai mult, luând-o ca soție pe Elena, sora lui Ioan Alexandru, s-a înrudit automat, prin alianță, și cu voievodul transalpin⁵². Schimbările petrecute la finele anului 1332 l-au pus pe Bogdan, în perioada imediat următoare, într-o postură nu doar incomodă, ci de-a dreptul periculoasă.

Aflat, cel mai probabil, pe teritoriul banatului de Braničevo⁵³, controlat încă de sârbi⁵⁴, Bogdan se vedea prins între ciocan și nicovală. Din fericire pentru el, forța militară de care dispunea, și care nu putea fi neglijată de niciunul dintre combatanți⁵⁵, a făcut posibilă negocierea, un timp, cu ambele forțe dispuse pe linia Dunării. Curînd, însă, circumstanțele create prin înrudirea cu Basarab și configurarea unor interese comune –blocarea Regatului angevin în încercarea sa de a-și impune hegemonia în sud-estul european–, l-au determinat, foarte probabil, pe regele sârb să adopte o atitudine mai fermă în privința musafirului din Braničevo. Așa cum se desprinde din documentul emis în toamna anului 1335, perioada de timp care a precedat transferul efectiv al voievodului oltean în Ungaria a fost caracterizată de evoluția defavorabilă a raporturilor lui Bogdan cu Ștefan Dușan, acestea degradându-se, probabil iremediabil, în toamna anului 1334⁵⁶, odată cu invadarea regiunii Braničevo și cucerirea cetății Golubac de către Carol Robert de Anjou⁵⁷.

Noua stare de lucruri, precizată prin demonstrația de forță și extinderea controlului angevin în Braničevo, dar și de contactul direct pe care voievodul Bogdan l-a putut avea cu viitorul său suzeran, l-au determinat cu siguranță pe cel dintâi să opteze în chip definitiv pentru strămutarea în Regatul ungar. De altfel, însuși reputatul medievist maghiar Pál Engel, în binecunoscuta sa lucrare, citată anterior, consemna următoarele: „Avem cunoștință și de faptul că, din partea atunci ocupată a Serbiei, **o mulțime de vlahi, conduși de voievodul Bogdan** (s.n. – *D.C.*) s-au așezat în partea de țară dintre Mureș și Dunăre”⁵⁸.

Într-un scenariu alternativ, sugerat de M. Holban după o analiză inspirată a surselor, se constituie evenimentele petrecute la granița bănățeană a Țării Românești în anii 1334-1335, când voievodul „secesionist” Bogdan ar fi intrat în tratative cu Carol Robert de Anjou, cedându-i acestuia Severinul –vezi apariția meteorică a banilor de Severin în documentele angeviene din mai-iunie 1335⁵⁹– în schimbul unui tranfer profitabil în Regatul ungar⁶⁰.

Ca o confirmare a mutațiilor politice din Banatul de Severin, soldate cu ocuparea de către unguri a cetății dunărene, stă replica pe care Basarab, împreună cu aliații săi tătari, i-au dat-o regelui angevin devastând Țara Bârsei. Este relevantă, în acest sens, informația pe care ne-o oferă un document emis din Alba Iulia la 28 decembrie 1335, în care capitlul bisericii Transilvaniei consemna slujbele credincioase săvârșite de magistrul Nicolae Wass cel Tânăr în folosul regelui, în cetatea Hălchiu, „cu vărsarea sîngelui său și cu moartea rudelor de aproape

---

⁵² *Ibidem*, p. 367.

⁵³ Aflat la sudul Dunării, dar în proximitatea Olteniei, banatul de Braničevo era, cu siguranță, locul cel mai potrivit pentru retragerea lui Bogdan din fața pericolului pe care îl reprezenta fostul lui suzeran.

⁵⁴ Spre deosebire de banatul de Mačva (Mačevo), care fusese recucerită de unguri încă din 1319, determinând un conflict perpetuu cu regii sârbi Ștefan Uroș al III-lea *Deceanski* și Ștefan Dușan. Pentru a-și putea păstra importanta posesiune, regele Carol însuși a invadat Serbia de câteva ori, în 1329 reușind să despresoare Belgradul (P. Engel, *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei medievale. 895-1526*, Cluj-Napoca, 2006, p. 162).

⁵⁵ Interesul pe care i-l acorda Carol Robert, hotărât să-l așeze, așa cum vom vedea, în prima linie a apărării maramureșene, în fața incursiunilor tătărăști, se baza, desigur, tocmai pe forța combativă deținută de voievod.

⁵⁶ Reamintim faptul că, cel mai târziu în cursul lunii octombrie a anului 1334 (având în vedere data de la care se derulează prima etapă a popasului arhiepiscopului Ladislau în „părțile marginase ale regatului”, 1 noiembrie 1334), regele angevin era profund îngrijorat de situația voievodului Bogdan, „a cărui strămutare nu răbda atunci nicio zăbavă, căci ținuse prea mult timp” (v. nota 8).

⁵⁷ P. Engel, *op. cit.*, p. 162.

⁵⁸ *Ibidem*. Nu excludem nici noi un „popas” arădean al oamenilor voievodului Bogdan, în drumul lor spre Maramureș.

⁵⁹ V. nota 13.

⁶⁰ Vezi și aprecierile lui I. Bogdan, în nota 10.

și a slujitorilor săi credincioși”⁶¹. Deși nu dezvăluie identitatea adversarilor regelui, pătrunși în vara anului 1335 în Transilvania, aceasta ne este cunoscută din cronicile săsești citate de George Michael Gottlieb von Hermann, făcând referire la pustiirea de către tătari a Țării Bârsei și distrugerea definitivă a cetății *Orlenburg*⁶².

Cu speranța că am reușit să oferim o argumentație credibilă a originilor oltene ale voievodului menționat de actul emis la 6 octombrie 1335⁶³, vom încerca să demonstrăm, în cele ce urmează, identitatea celor două personaje istorice omonime, respectiv a voievodului Bogdan I, eliberatorul Moldovei, cu „tizul” său oltean.

Nu întâmplător, am evitat în prima parte a intervenției noastre discutarea poziției reputatului arheolog și istoric Radu Popa, vis-à-vis de informațiile cuprinse în actul proaspăt analizat. Autor al cercetărilor de la Cuhea⁶⁴ –de o însemnătate covârșitoare pentru înțelegerea realităților epocii–, dar și al remarcabilei lucrări privitoare la istoria țării Maramureșului în veacul al XIV-lea⁶⁵, Radu Popa a greșit, în opinia noastră, supralicitând concluziile intervenției lui Aurel Decei, din anul 1939⁶⁶. Asumându-și, necritic, opiniile acestuia, nu a intuit necesitatea coroborării rezultatelor propriilor sale cercetări arheologice cu informațiile documentare cuprinse în actul din 1335.

În ceea ce ne privește, am exploatat această bizară fisură istoriografică, ajungând la rezultatele enunțate deja. Concret, vom pleca de la evidențierea –absolut necesară, deși insuficientă ca *unic* argument–, a poziționării „cnezatului de vale al bogdăneștilor”, cum a fost numit de R. Popa⁶⁷, în geografia fizică și politică maramureșeană. Astfel, studiind cu atenție harta Maramureșului istoric, vom observa că posesiunile lui Bogdan se află în extremitatea sud-estică a acestei provincii, la granița cu Moldova, în proximitatea Prislopului⁶⁸, veritabilă poartă de intrare a hoardelor tătarăști în acest areal.

Așa cum se poate ușor afirma, amplasamentul posesiunilor voievodale ale lui Bogdan au legătură directă cu necesitatea apărării primei linii a frontului defensiv anti-tătar, prezența sa acolo nefiind deloc întâmplătoare. Desigur, acesta n-ar reprezenta nici pe departe un argument suficient în demonstrarea supozițiilor noastre, dar trebuie reținut, totuși, cu atenție. Și nu doar pentru valoarea sa intrinsecă, de piesă a *puzzle*-ului pe care vom încerca să-l reconstituim, ci și pentru simplul fapt că, dacă ar fi fost altfel, întregul nostru eșafodaj argumentativ s-ar fi năruit: un voievod Bogdan împrorietărit în Maramureș, *după anul 1335*,

---

⁶¹ *DIR*, C, veacul XIV, vol III, p. 366.

⁶² *Das alte Kronstadt. Ein siebenbürgische Stadt- und Landesgeschichte bis 1800*, Köln-Weimar-Wien, 2010, p. 230. Vezi și trimiterile lui A.A. Rusu, care precizează că urmele acestei cetăți de pământ, distrusă de incursiunea tătarăscă din 1335, sunt încă vizibile între Râșnov și Vulcan (*Catelarea carpatică. Fortificații și cetăți din Transilvania și teritoriile învecinate în sec. XIII-XIV*, Cluj-Napoca, 2005, p. 78).

⁶³ Considerăm că este exclusă proveniența personajului respectiv din „alte orizonturi”, cum sugera S. Iosipescu (*op. cit.*, p. 1960), gândindu-se la aparenta incompatibilitate între dispunerea geografică a celor două moșii amintite în act și proveniența olteană a voievodului. Un astfel de raționament ar conduce la concluzia eronată că Bogdan ar trebui să provină, eventual, din zona Vrșac a actualului banat sârbesc, uitându-se că acolo s-ar fi aflat *deja* în Ungaria. Suntem convingși, însă, că preopinientul nostru, cercetător consacrat al acestei epoci, stăpânește mult prea bine informațiile privind configurația istorico-geografică a zonei, pentru a cădea într-o asemenea capcană interpretativă. De altfel, pentru momentul 1334/1335, nici măcar banatul de Mačva nu poate fi adus în discuție, deoarece nu numai că se afla sub control maghiar, dar chiar era considerat, prin prisma antecedentelor arpadiene, drept teritoriu subordonat, în integralitatea sa, Coroanei.

⁶⁴ R. Popa, M. Zdroba, *Șantierul arheologic Cuhea. Un centru voievodal din secolul al XIV-lea*, Baia Mare, 1966, passim; R. Popa, *Biserica de piatră din Cuhea și unele probleme privind istoria Maramureșului în secolul al XIV-lea*, în „Studii și cercetări de istorie veche”, tom. 17, nr. 3, 1966, pp. 511-528.

⁶⁵ R. Popa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, București, 1970 (reeditată în anul 1997), passim.

⁶⁶ V. nota 11.

⁶⁷ *Op. cit.*, p. 144-148.

⁶⁸ A se reține și existența unui toponim cu totul sugestiv, *Preluca tătarilor*, din imediata vecinătate a pasului Prislop.

nu ar fi putut poseda moșii în *mijlocul* altor cnezate de vale, preexistente, decât în situații excepționale, pur teoretice însă, ce nu și-au găsit, oricum, corespondentul aici.

Reținând, deci, amplasamentul posesiunilor voievodului Bogdan, vom continua demersul nostru cu evidențierea uneia dintre cele mai interesante concluzii ale cercetării istorice întreprinse de Radu Popa: **familia Bogdăneștilor era, la mijlocul secolului al XIV-lea, singura familie din Maramureș lipsită de relații de rudenie cu vreo altă familie aparținând acestei țări**⁶⁹. Așa cum întârea autorul, bazându-se pe diplomele maramureșe editate de Ioan Mihalyi de Apșa⁷⁰, „legăturile de rudenie cu dolhenii și cu descendenții cnezilor din Sarasău, menționate de documente la începutul veacului al XV-lea, sunt explicate tot acolo ca datorându-se căsătoriei fiicelor lui Ioan, fiul lui Iuga, cu persoane din aceste două familii”⁷¹. Iar în ceea ce privește ipotezele despre înrudirea mai veche a bogdăneștilor cu drăgoșeștii sau cu giuleștenii, acestea „nu au temeieri documentare sau de altă natură”⁷². Această încheiere trebuie reținută cu mare atenție, deoarece atestarea documentară a vreunei relații de rudenie, ca și orice altă atestare a vreunui membru al acestei importante familii voievodale *înaintea anului 1335* ar fi subminat, iremediabil, raționamentul propus.

Mai mult, deși se poate constata, la jumătatea secolului al XIV-lea, *deplina stăpânire a voievodului de la Cuhea asupra satelor de pe valea superioară a Vișeului –cele două Vișee, Borșa și Moisei–, ca parte integrantă a moșiei sale*⁷³, în ciuda caracterului indubitabil al acestei „depline stăpâniri”, aflăm dintr-o diplomă *de întărire* emisă mai târziu, sub guvernarea lui Ioan de Hunedoara, un fapt de *excepțională însemnătate: cnezii vișeeni stăpâneau satele în discuție, cu drept cnezial –recunoscut ca atare de adunarea „nobililor și nenobililor comitatului Maramureș”, ca și de autoritățile comitatense–, încă din vremea sfinților regi ai Ungariei*⁷⁴. Așadar, dreptul de proprietate al acestor cnezi, *care nu aveau nicio legătură cu familia Bogdăneștilor, fusese uzurpat, la un moment dat, de către voievodul Bogdan, prin impunerea unei autorități suprapuse, alogene, descinsă inopinată în mediul maramureșean.*

Iată-ne ajunși, astfel, la piesele *forte* ale demonstrației noastre, datorate cercetărilor întreprinse de Radu Popa, în câmpul arheologiei, la biserica și curtea voievodală din Cuhea. Nu credem că mai este nevoie să afirmăm autoritatea probatorie a acestor elemente de „istorie concretă”, și nici neîndurătoarea lor capacitate de a descompune argumentații documentare altminteri solid fundamentate. Ceea ce importă acum, cu adevărat, este să înțelegem, nepărtinitor, valoarea rezultatelor obținute la Cuhea, precum și adâncă lor semnificație.

Vom începe, astfel, prin a evidenția datarea, remarcabil de precisă, a bisericii de piatră din Cuhea, *în deceniul patru al veacului XIV*, mai precis spre finele domniei lui Carol Robert de Anjou, în intervalul 1335-1340⁷⁵. Dincolo de reapariția anului **1335** –pe care l-am reținut ca dată a transferului voievodului Bogdan în Ungaria– în acest memorabil context, mai trebuie subliniat și faptul că datarea respectivă a fost posibilă datorită monedelor descoperite într-un mic tezaur îngropat la temelie altarului, dintre care cele mai vechi au fost emise de către... **regele sârb Ștefan Dușan, în prima parte a domniei (1331-1346)**⁷⁶.

Fără a mai face vreun comentariu pe marginea acestei descoperiri, unică în arealul maramureșean, atât de îndepărtat în raport cu teritoriile stăpânite de regele sârb, vom consemna o alta, la fel de semnificativă, și tot de factură arheologică, legată de amplasarea

⁶⁹ R. Popa, *op.cit.*, p. 148.

⁷⁰ *Diplome maramureșene din secolele XIV și XV*, ediția a IV-a (cu traducerea din limba latină), Cluj-Napoca, 2009.

⁷¹ R. Popa, *loc. cit.*

⁷² *Ibidem.*

⁷³ Vezi hotărnicia din 1353, la Mihalyi, *Diplome maramureșene...*, pp. 36-39; cf. R. Popa, *op.cit.*, p. 144-148.

⁷⁴ Mihalyi, *Diplome maramureșene...*, pp. 515-517.

⁷⁵ R. Popa, *Biserica de piatră din Cuhea ...*, p. 520; idem, *Țara Maramureșului...*, p. 212.

⁷⁶ *Ibidem.*

bisericii de piatră din Cuhea pe locul unui cimitir mai vechi. Ei bine, dispoziția în teren a gropilor respectivului cimitir era fie de *nerecunoscut*, fie de *nerespectat* pentru *noii veniți*, care și-au construit edificiul religios fără a le menaja în vreun fel. Astfel, dintre mormintele aparținând cu certitudine vechiului cimitir, trei au fost tăiate de șanțurile noi fundații, patru au rămas acoperite de o placă de mortar contemporană bisericii de piatră, iar restul au fost căpăcuite de un pavaj, la toate acestea adăugându-se faptul că ele aveau, oricum, o orientare diferită față de noul ansamblu ecleziastic⁷⁷. Faptul dovedește, într-o manieră indubitabilă⁷⁸, discontinuitatea locuirii acestei vetre sătești și calitatea de *nou veniți a Bogdăneștilor* pe un teritoriu a cărui istorie anterioară se lasă mult prea greu tâlcuită.

În trecut fie spus, biserică voievodală din Cuhea este caracterizată nu doar de arhitectura sa pur catolică (biserică-sală cu trăsături caracteristice goticului timpuriu), incluzând, desigur, nelipsita *sacristie*, ci și de un hram pe măsură – *Sf. Rege Ștefan*⁷⁹. Acest fapt este cu atât mai semnificativ, cu cât urmașii lui Sas, voievozii Balc și Drag, cei care au intrat în posesia moșiei Cuhea după 1365⁸⁰, s-au manifestat ca niște vajnici apărători ai ortodoxiei⁸¹. În opinia noastră, este foarte posibil ca una dintre condițiile strămutării lui Bogdan să fi fost trecerea la catolicism, ceea ce ar putea explica întreaga conjunctură evocată anterior, fără ca acest lucru să pună sub semnul întrebării revenirea voievodului la credința ortodoxă, imediat după răzvrătirea sa⁸².

Ca o ultimă intervenție argumentativă, evidențiem faptul că Bogdan este *singurul* caz de fruntaș maramureșean numit *voievod* chiar și după căderea sa în infidelitate față de coroana angevină. Până și în actul din 1365, prin care i se confiscă moșiile, el apare drept *voievodul Bogdan*⁸³, atributul respectiv neavând legătura cu funcția sa maramureșeană, care îi fusese retrasă încă din iarna anilor 1342-1343⁸⁴, ci cu *vechea* și *perpetua* sa calitate de voievod, așa cum apare menționată, pentru întâia dată, în documentul din 1335.

Încheind prin a preciza faptul că, în îndepărtatul Maramureș, vechile denumiri ale celor doi munți din care izvorăște Iza –pe al cărei curs se afla Cuhea, reședința lui Bogdan–, erau **Basarab**, respectiv **Traian**⁸⁵, vom lăsa cititorul să tragă concluziile investigației noastre.

---

⁷⁷ Orientarea vechilor morminte se abate cu 5-15 grade spre sud-vest, respectiv nord-est, în comparație cu orientarea bisericii de piatră și a mormintelor contemporane ei (R. Popa, *op. cit.*, p. 517).

⁷⁸ Îi mulțumim, și pe această cale, d-lui Adrian Bătrîna, pentru întregul sprijin acordat în justa interpretare a acestor mărturii arheologice.

⁷⁹ R. Popa, *Biserica de piatră din Cuhea ...*, p. 521.

⁸⁰ *DRH*, D., I, pp. 80-83.

⁸¹ Vezi actul patriarhal din 1391, prin care Balc și Drag obțin drept de stavropighie pentru Mănăstirea Sf. Arhanghel Mihail, din Peri, ctitoria înaintașilor lor (Mihalyi, *Diplome maramureșene...*, pp. 145-147).

⁸² Merită reamintite, în context, și aprecierile lui I. Bogdan, în nota 10.

⁸³ *DRH*, D., I, p. 82.

⁸⁴ La 21 octombrie 1343, apare ca *fost voievod de Maramureș și infidel* al noului rege, Ludovic de Anjou (1342-1382), în legătură cu conflictul pe care l-a avut, „în iarna trecută”, cu Ioan, fiul lui Dionisie de Kölcse, și cu frații acestuia (Mihalyi, *Diplome maramureșene...*, pp. 20-21).

⁸⁵ *Ibidem*, p. 87. **Cele două toponime mărginesc spre nord –Muchia/Muntele Basarab–, respectiv spre sud –Calea lui Traian–, de o manieră cu totul semnificativă, centrul voievodal de la Râmnic.** În acest context, vom preciza faptul că descoperirea, în reședința lui Bogdan de la **Cuhea**, a uneia dintre cele mai vechi sobe cu cahle din spațiul românesc, a pus în discuție apartenența sa tipologică (R. Popa, *O sobă cu cahle-oală din sec. XIV la Cuhea-Maramureș*, în „Studii și cercetări de istorie veche”, tom. 24, nr. 4, 1973, pp. 671-679). Simptomatic, cele mai apropiate analogii s-au putut face cu sobele de cahle de la sud de Carpați și, mai ales, cu soba descoperită la **Râmnic** (E. Busuioc, *Vestigii feudale de la Râmnicu Vilcea*, în „Buridava”, nr. 3, 1979, pp. 24-29).